

Міністерство освіти і науки України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ БІРЖОВОГО РИНКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ
ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

- 1. РЕЗНІК Надія Петрівна** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри біржової діяльності і торгівлі Національного університету біоресурсів і природокористування України
- 2. СЛОБОДЯНИК Анна Миколаївна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри біржової діяльності і торгівлі Національного університету біоресурсів і природокористування України

РЕФЕРАТ

Київ – 2019

Актуальність роботи. Досвід історії людства демонструє, що розвинуте агропродовольче виробництво є фундаментальною складовою на шляху утворення індустріально розвинутої країни. З переходом до ринкових відносин перед сільськогосподарськими товаровиробниками відкрилися можливості вибору форм господарювання, напрямів спеціалізації і диверсифікації виробництва, каналів реалізації продукції, джерел фінансування та інформації. Товарне виробництво сільськогосподарської продукції сприяло виникненню, формуванню і розвитку аграрних ринків окремих країн та у кінцевому підсумку світового аграрного ринку. Однак, якщо на самому початку цього процесу обмін сільськогосподарською продукцією мав в цілому взаємостимулюючий характер для розвитку сільськогосподарського виробництва, конкуренції і аграрних ринків, то нині він все більше набуває рис економічного підпорядкування конкурентів та забезпечення глобального домінування індустріально розвинених країн на світовому аграрному ринку.

Ефективне функціонування сучасного ринку знаходиться у прямій залежності від постійно відтвореного ринкового середовища. Важливим його елементом є ринкова інфраструктура, що представляє собою систему підприємств і організацій, що забезпечують рух товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили. До таких установ належать товарні та фондові біржі.

З одного боку досвід країн з розвинутою економікою свідчить про широке використання інструментів біржової торгівлі для підвищення ефективності функціонування бізнесу, і таким чином підштовхує вітчизняні компанії до їх запровадження, з іншого боку, правове поле і загалом державна політика регулювання діяльності товарних бірж в Україні суттєво стримує і навіть перешкоджає розбудові цивілізованого біржового товарного ринку.

Товарна біржа розглядається, по-перше, як економічна категорія, що відображає складову частину ринку, специфікою якого є особлива оптова форма торгівлі товарами з визначеними характеристиками: масовість, стандартність, взаємозамінність. По-друге, це господарське об'єднання (суспільство) продавців, покупців і торговців-посередників з метою створення умов для торгівлі,

полегшення, прискорення і здешевлення торгових угод і операцій. Такі об'єднання організовуються для поліпшення торгівлі, швидкого забезпечення товаровиробників необхідними товарами, прискорення обороту капіталу.

Разом з тим, у сучасних реаліях становлення та розвитку вітчизняного біржового ринку агропродовольчої продукції, багато питань щодо його організації і регулювання залишаються недостатньо висвітленими і потребують подальшого дослідження.

Метою роботи є здійснення ретроспективного аналізу основних параметрів функціонування товарних бірж в Україні та обґрунтування основних детермінантів їх подальшого розвитку та встановлення причинно-наслідкового зв'язку основних чинників, що стримують розвиток біржового ринку агропродовольчої продукції в Україні у нинішніх умовах. Для її досягнення було вирішено наступні *завдання*:

- дослідити механізм функціонування ринку агропродовольчої продукції та охарактеризувати особливості ціноутворення;
- обґрунтувати шляхи удосконалення регулювання аграрного ринку України;
- висвітлити основні принципи розбудови інфраструктури для функціонування біржового товарного ринку;
- обґрунтувати основні напрями впровадження торгівлі товарними деривативами в Україні;
- узагальнити шляхи розвитку та удосконалення ф'ючерсної торгівлі в Україні;
- проаналізувати особливості торгівлі біржовими деривативами на українському терміновому ринку та сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності українського ринку біржових деривативів;
- здійснити прогнозування біржової діяльності на вітчизняному організованому ринку продукції сільськогосподарських підприємств;
- висвітлити перспективи розвитку біржового ринку деривативів в Україні.

Об'єктом дослідження є комплексне обґрунтування принципів функціонування біржового ринку агропродовольчої продукції в Україні.

Предмет дослідження є виникнення та становлення біржової справи на теренах України, розвиток біржового ринку.

Методи дослідження. У роботі використані такі загальнонаукові методи: порівняння, аналіз і синтез, дедукції, індукції. Із спеціальних методів використані статистичні методи: темпи приросту, росту, кореляційно-регресійний аналіз, стандартне відхилення, трендовий аналіз, кластерний аналіз, технічний аналіз, фундаментальний аналіз, метод економіко-математичного моделювання, тощо. В ході вивчення теми були використані нормативно-правові акти, дані статистики Всесвітньої Федерації бірж, а також звітність і статистичні дані світових біржових майданчиків, розміщені на їх офіційних сайтах. Крім того, широко використовувалися аналітичні огляди міжнародної організації Futures Industry Association (FIA).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному.

- запропонований новий, комплексний підхід та принципи розбудови інфраструктури для функціонування біржового товарного ринку, передусім, таких його елементів, як клірингово-розрахункова система, біржові склади, електронні платформи;
- обґрунтувати ефективність використання електронних та ефективних методів алгоритмічної торгівлі при проведенні аналізу прогнозування руху цінкових трендів, що підтверджено світовою практикою;
- методичні підходи до використання технічного аналізу для прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію за допомогою інструментів біржового ринку, які полягають у синергії органів державного управління, провідних аграрних виробників та найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у створенні консолідованої інформаційної бази даних цінкових пропозицій на єдиній відкритій платформі;
- інформаційну модель вітчизняної біржової торгівлі, яка має ґрунтуватися на взаємодії двох центрів формування інформації – профільного

міністерства, що відповідатиме за макроекономічний рівень руху інформаційних потоків, та біржової інформаційної системи, яка має забезпечувати оперативні дані про стан поточної кон'юнктури ринків сільськогосподарської продукції, вітчизняного та зарубіжних, що забезпечить основу ринкових прогнозів та торгових стратегій учасників;

- організаційну структуру вітчизняних товарних бірж, шляхом створення окремого функціонального підрозділу – інформаційно-технічного комітету, який би виконував завдання з формування інформаційних масивів для здійснення прогнозних розрахунків усіма учасниками торгів.

- визначення терміну «інформаційне забезпечення біржового ринку», яке пропонується тлумачити як частину загального інформаційного простору, яка включає сукупність взаємопов'язаних та об'єднаних в одне системне ціле інформаційних центрів, що створюють, опрацьовують, зберігають, постачають бази даних, аналітично-довідкові матеріали, рекомендації та іншу корисну та релевантну економічну, правову, технологічну, статистичну інформацію потрібну для прийняття оперативних та довгострокових торгово-інвестиційних, адміністративних, нормативних, господарських та інших управлінських рішень учасниками біржового ринку;

- інструменти зменшення ризиків, пов'язаних з контрагентами та гарантуванням взаєморозрахунків між учасниками торгів, що досягається за рахунок розробки специфікацій вітчизняних біржових деривативів для використання у біржовій та позабіржовій торгівлі сільськогосподарською продукцією;

- пропозиції щодо запуску ф'ючерсних контрактів на вітчизняних біржах, які полягають в обґрунтуванні неефективності використання поставних ф'ючерсів для потреб прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію та привабливість розрахункових ф'ючерсів, які б мали прив'язку до європейського та північноамериканського ринків.

Результати досліджень викладено у 65 наукових працях, з яких: 7 навчальних посібники, статей у фахових та інших наукових виданнях – 36,

матеріалів наукових конференцій – 22. Згідно бази даних Google Scholar загальна кількість посилань – складає 265, h-індекс (за роботою) = 6. Новизну та конкурентоспроможність технічних рішень підтверджено 6 актами впровадження.

Практична значимість виконаного дослідження має декілька пріоритетних аспектів у галузі біржової діяльності. Сформульовані у роботі положення, висновки і рекомендації можуть бути використані: у науково-практичній діяльності – у частині наукових розробок, спрямованих на вдосконалення механізму прогнозування біржової діяльності на вітчизняному організованому ринку продукції сільськогосподарських підприємств; у нормотворчій діяльності – при розробці нових нормативно-правових актів і вдосконаленні відповідного чинного законодавства України у галузі біржової торгівлі; у навчальному процесі – при підготовці навчально-методичної літератури та викладанні навчальних дисциплін як з організації агробізнесу та біржової торгівлі.

Отримані дані відкриті для загального користування, що робить важливий внесок у відкритість досягнень української науки та стимулює наукову співпрацю для вирішення питань оптимізації комплексного підходу до виконання перелічених заходів, які стануть ефективними у розбудові вітчизняного біржового товарного ринку лише за умов спільних зусиль з боку держави, біржової спільноти, учасників аграрного ринку, що дозволить наблизити біржовий товарний ринок до цивілізованих умов його розвитку і забезпечить прискорення формування ринкових засад економіки у нашій країні.

Новизну результатів підтверджено 7 актами впровадження. Основні положення цієї роботи використано «Білоцерківською районною адміністрацією», Українською міжбанківською валютною біржею (УМВБ), Державною товарною біржею «Аграрна біржа» а частина з них, як методичне забезпечення, використовується у навчальному процесі кафедри біржової діяльності і торгівлі Національного університету біоресурсів і природокористування України при викладанні дисциплін «Біржовий ринок», «Електронний бізнес», «Клірингова та розрахункова діяльність» та «Біржовий фондовий ринок» під час підготовки

фахівців економічних спеціальностей. Як методичне забезпечення, основні положення роботи також використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету, Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, Сумському національному аграрному університеті.

Автори :

Резнік Надія Петрівна

Слободяник Анна Миколаївна